

Muny ýazmagy köp pikir etdim

Category: Kitapcy, Medisina, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Muny ýazmagy köp pikir etdim MUNY ÝAZMAGY KÖP PIKIR ETDIM

Häzir haýsy mesele hakda köp gürrüň gozgalýar: ykdysady krizisiň döreden pensiýasy bilen güzeran dolamak meselesi... Köp kişi «çep-sag bölünüşiginiň» üstünde pikir alyşmagy gereksiz hasaplap: «şumy häzirki bar aladamyz, meselämiz?» diýýär.

Hut şeýle! Meselämiz «keseli» anyklamak we mundan gutuldyrjak «dermany» gözlemek!

Meselä degişli sebäp-netije gatnaşygyny ideologiýadan üzne pikir edip bolmaýar. Eýse, «haýsy ideologiá»?

Adalga fransuz filosofy Antuan Destýut de Trasi tarapyndan 1796-njy ýylda «pikirler ylymy» ady bilen düşünjeleşdirildi: Halkyň akla-huşa sygmajak işlere garşı rasional pikir ulgamyny kämilleşdirmegi gazanmak...

Netijede:

Kapitalizm, sosializm, liberalizm, faşizm ýaly ideologiýalaryň gelip direýän esasy sütüni Renessans we reformalar bilen başlan beýgeldiji «aýdyňlanma» müddeti boldy.

Biziň günlerimize çenli dowam eden bu taryhy ýolagylyk üýtgewsiz hasaplanan çaklamalardan, gümansyratmalardan halas bolmagy we ylym-bilime gönügen ykrary kämilleşdirmegi maksat edindi.

Adamzat düşünjesinde-de, jemgyýetçilik durmuşynda-da düýpli

üýtgeşmeler döretdi.

Ine... Şu ýerde bir jedelli gürrüňi gozgasym gelýär:
Ideologiá (liberal, sosialist, fašist) we režimiň adyna näme
diýseňiz diýiň, Renessans döwri adamzada «jennet» getirdimi?
Hut şu soragy bermegiň özi häzir çep ganatda hüjüme uçramagyňa
sebäp bolýar!

[kitapcyru](http://kitapcyru.ru)

* * *

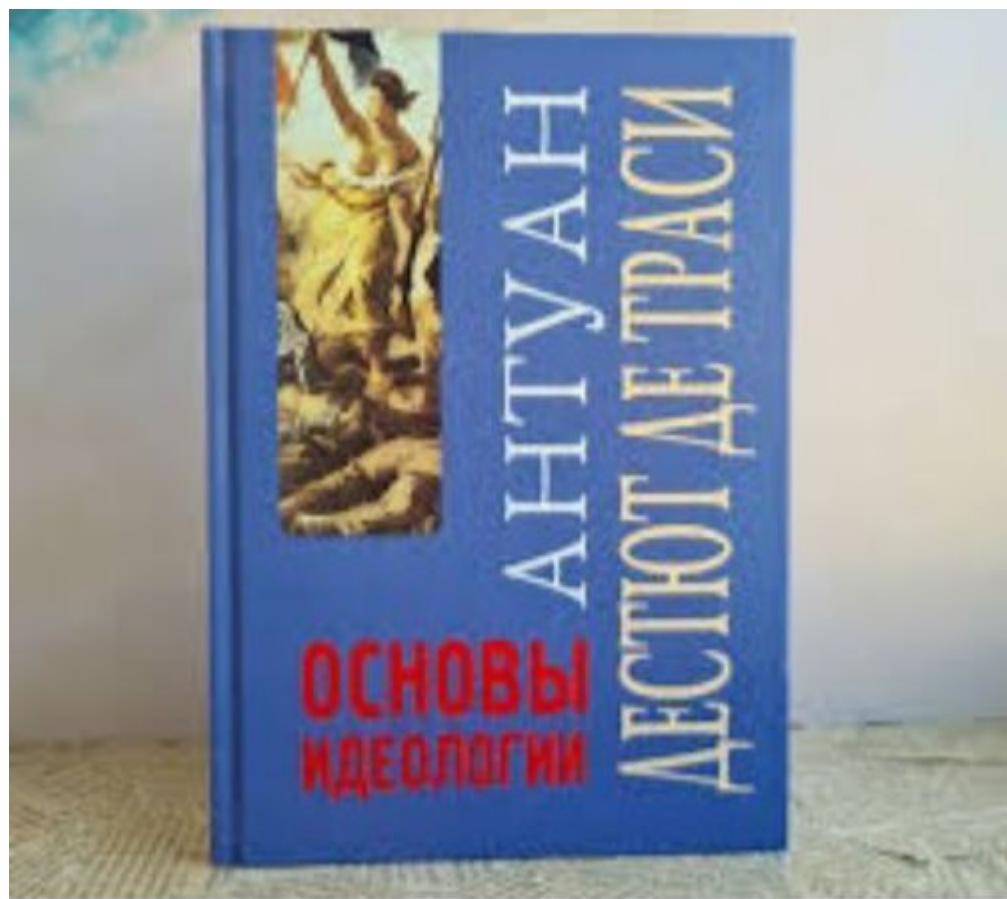
Çepçi progressiwler bolsa hakykat bilen yüzleşmäge
mejburdyrlar.

Bolup geçen ähli krizisleriň, uruşlaryň ýeke-täk sebäpkäri
hökmünde diňe kapitalizmi görmek ýalnyş bolmazmy? Dini
“dogmat” hasaplaýan progressiwler aslynda wagtyň geçmeli bilen
“dogmata” öwrülen düşunjeler toparyny döretmedimi?

Aýdyňlanma paradigmasyň, modeliniň, halkasynyň içinde
adamzadyň syýasy, ykdysady, medeni düşünjesi we hereketi
aýlanyp-dolanyp dur.

Adamzadyň taryhy taýdan ýeten hiç bir üstünligini inkär
edemok, emma öni-ardy görünmeýän meseleleriň çözgüde degişli
leji çykan formulalaryny aşmaly boljakdygyny pikir edýärin. Şo
bir duran ýerimizde aýlanyp torç etdik. Usulda, düýpde,
prinsipde ýalnyşlyk goýberýän esasda, özende hem ýalnyşyandır...
Sowet Soýuzy darganda merhum Hasan Yalçyn şeýle diýipdi:
«- Kellämizi diwara urarys, ýykylarysam. Emma ýene ýerimizden

turup ýolumyzy dowam etdirmeli bolarys». Bu belent ruhly söze nägileligim diňe «ýol» babatdadyr! Adamzadyň ideal dünýä döretme maksadyna baş egýärin, emma bu «ýol» hakda pikir etmek gerekmikä diýýärin. Ýa bu «ýoluň» soňy petige baryp direýän bolsa näme! Bu jedelli pikire indi konserwatiwlige öwrülen aýdyňlanma zorlugu bilen başlamaly bolmazmy? Edil Ýewropa merkezli taryhqylygyň bolşy ýaly, köküni greklerden (Sokrat, Platon, Aristotel we başgalar) we Rimden (Siseron, Seneka we başgalar) alýan Ýewropa merkezli aýdyňlanma pelsepesi ýokmy? Hany hindi, hytaý pelsepeleri nirede, Ýum, Dekart, Didro, Leýbnis, Kant, Russo, Lakk, Spinoza, Wolteri we başgalary bilyärис... A meksikaly, eýranly, arabystanly näçe filosofyň kitabyny okadyk? Günbatar paradigmasyny derňemeli bolmazmy? Soragsyz çepçi bolmaýar.

* * *

«Hiç zadyň manysy-da, gymmaty-da ýok» diýjeg-ä bolamok, men nigilist däl.

Täze paradigma gözleýarin.

«Gara guty» kitabym çapdan çykanda faşistik köre-körlüge barýan hüjüm etmelere uçradym. Kapitalizmiň medisina ylmyny, ylym-bilimi eksplutasiýasyna nädip guralyna öwrüşi hakdaky sorag köp çepçiniň kellesine-de gelenok!

Çepçiler «ylym» diýilýän zadyň, meselem bioteknologiyanyň ýada biosyýasatyň taryhda görlüp-eşdilmedik derejede adamyň döreýşine we jemgyýetçilik gurluşyna howp salýandygyny görmegem islänok. Hawa, adamyň bedeniniň üstünden gula öwrülmegini «ylym» diýip hödürlemegine aň edenok...

Bu uly aldawaja çepçileriň sesini çykartmazlygynyň sebäbem, soragsyz-sowalsyz kabul edýän ylmy fetişizmi... Adamzat diňe din bilen aldanýandyr öydýärsiňizmi?

Iň başyna gaýdyp geler bolsam:

Çep-sag bölünişigi bardyr. Emma öñdebaryjy çep ganat başgalaryň ýörän ýolundan ýöremekden el çekip, gazanan üstünliklerinden yüz sowup bilmejek Günbatar merkezli düşünje klubynyň üstünde jedel gozgamalydyr...

Liberalizmi, faşizmi, sosializmi, “aýdyňlanma halkasynyň” içinde galyp aşmagyň mümkün däldigini ýene näçe gezek synap görmeli bolarkak?

Bu ýagdaý ahyrsoňy rewolýusioner çepçileri sagçylaşdyrýar...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 01.03.2024 ý. Publisistika